

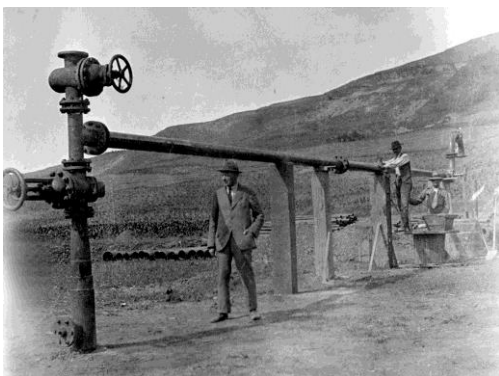
A Böckh-család és a földolajkutatás kezdete

Magyarországon 1893-ban, Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter kezdeményezésére vette kezdetét a rendszeres szénhidrogén-kutatás. A Földtani Intézet akkori igazgatója, Böckh János külön geológusi állást rendszeresített e feladatra. A kezdeti nehézségek leküzdése után az I. világháború nehezítette a kutatások fellendülését. A későbbi évtizedekben kibontakozó magyar szénhidrogén-kutatásnak már Böckh János fia, Böckh Hugó szerzett világhírnevet. Az itt bemutatott térkép a kezdetekig repít vissza minket az időben: Böckh János 1894-ben készítette A háromszékmegyei Sósmező és környékének geologiai térképét.

Magyarsárosi fúrás 1917-ben (MBFSZ gyűjteménye)

A Magyar Királyi Földtani Intézetben dolgozó geológusoknak az 1869-es alapítástól kezdve az intézet fő feladataként megjelölt földtani térképezés mellett gyakorlati földtani feladatokat (bányageológiai felvételeket, érc- és kőszénkutatást, vízföldtani, talajtani vizsgálatokat stb.) is meg kellett oldani. Az idő előrehaladtával ezen feladatok gyorsuló ütemben gyarapodtak. 1893-ban Wekerle Sándor miniszterelnök és pénzügyminiszter kezdeményezésére kezdetét vette hazánk rendszeres szénhidrogén-kutatása is.

A magyarsárosi 3. számú gázkút 1917-ben (MBFSZ gyűjteménye)

Wekerle Böckh Jánost, az intézet akkori igazgatóját bízta meg a szénhidrogén-kutatás megindításával, összefogásával. A kezdet kezdetén, 1894-ben térképezte fel Böckh a háromszékmegyei Sósmezőt és környékét. Az 1:75 000-es méretarányban készült térkép a rákövetkező évben jelent meg a Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyvében, a hozzá tartozó nagyon részletes, 190 oldalas térképmagyarozóval együtt: *A háromszékmegyei Sósmező és környékének geologiai viszonyai, különös tekintettel az ottani petroleumtartalmú lerakódásokra.* Ennek bevezetőjé-

ből kiolvasható, hogy Böckh János a rá jellemző hatalmas lendülettel fogott hozzá a rá bízott feladat megoldásának:

„Azon fontos vizsgálatok, melyeket dr. Wekerle Sándor, m. kir. miniszterelnök úr Ő Nagyméltósága, a hazai petroleum-előjövetelek kérdésének tisztázása érdekében még a múlt évben kezdeményezni méltóztatott, a folyó évben folytattattak. Ő Excellentiája elhatározása és megbízása következtében ez alkalommal 4 terület került bejárásra, a mennyiben a m. kir. geologiai intézet tagjai közül dr. Posewitz Tivadar a Máramaros megyéhez tartozó körösmezei, Telegdi Roth Lajos a szilágy megyei Zsibó vidéki és a heves megyei recski, személyem pedig a háromszékmegyei Sósmező vidékén fellépő petroleum-tartalmú lerakódások megvizsgálására nyert megbízást. Ehhez képest, s miután még megelőzőleg, t. i. a június 10. — július 13-ki időközben, eleget tettem ugyancsak Ő Nagyméltóságának egy második, a felső Garam vidékét illető megbízásának, f. é. július 29-én a királyhágón-túli országrészbe siettem, hogy ottani feladatomban eleget tegyek, honnan azután csak szeptember második felében térhettem vissza, mi közben szükségesnek mutatkozott és volt alkalmam megtekinteni a Sósmezőtől jobban északkelet felé, és már moldvai területen lévő hirjai (kiejtve hrzsai), úgyszintén az ettől tovább keletre, szintén román királysági területen lévő Monasztirea Casinului melletti petroleum-előjöveteleket, a mint felkereshettem még a Kovásznától keletre, a hazánk és Románia közt határt képező Putna árok legfelső részében, Gelencze község határában, a Kóróbércz keleti alján fekvő petroleum-kutatásokat, hol azonban a beállt, felette zord időjárás a minden emberi rendes laktól távol eső erdős vidéken, vizsgálataimnak egyszersmind véget is vetett.”

A „zord időjárásnak” „köszönhetően” Böckh János visszatért Budapestre és megszerkesztette térképét. Ennek színgulcsában a különféle képződményeket koruk szerint csoportosította. Azt, hogy nem csupán egyszerű földtani térképről van szó, jól jelzik a térképen megjelenő jelek: az

Utazás a földgázvidéken 1913-ban (MBFSZ gyűjteménye)

„eddig lemélyesztett furolyukak”, valamint a „még felismerhető egyéb petroleum kutatási miveletek” mellett Böckh „furásra ajánlott pontokat” is kijelölt. A fiatalabb, medencekitöltő üledékes kőzetek alól előbukkanó idősebb képződményeket pedig „az alaphegység felléptére [előbukkanására] valló kloritos fillit előjövétel” pontjai jelzik.

A térkép magyarójában Böckh János összefoglalta a környék földtani ismereteinek „fokozatos fejlődését” is. Ebből tudjuk, hogy már az 1700-as évek végén ismertek voltak a környék szénhidrogén-lelőhelyei: „Johann Ehrenreich von Fichtel egyebek mellett még 1780-ban említi a moldvai hirjai (mond hrzsai) petroleumot, a mint továbbá szól a Sósmezőn, akkoriban még mint mondja «in dem Grunde Soosmező (Salzfeld)» általa figyelt petroleumról, melyet ott, mint említi, négy különböző helyen talált, s melyet szerinte akkorában ott nem gyűjtöttek össze; a mint leírja továbbá a petroleumnak a moldvaiak által

miként való nyerését. Említi egyúttal Fichtel, hogy az olaj sűrűbb félesége általában kocsikenésre használtatott, a hígabb azonban a bőrmunkásoktól a bőr lágyítására és fentartására alkalmaztatott. Közlése szerint Nagyszebenben a bécsi pint öt garasért, a termelési helyen pedig három garasért árultatott. (...)

1791-ben J. E. von Fichtel egy újabb művében ismét szól az Ojtoz szorosban, a moldvai Hrzsánál (Hirja) fellépő, feketebarnásnak mondott földolajról, melyet az ottani lakosok szerinte a kavicsos földben foganatosított, egy öl széles és ugyancsak egy öl mély gödrökben összegyülemelő víz fölületéről kendők segítségével nyertek. A petroléumot a gödrökbe szállító víz csak gyengén szivároghatott, a mennyiben Fichtel szerint egy ily gödör megteltéhez 2—3 nap kellett.”

A fellendülő szénhidrogén-kutatásban kezdetekben Böckh János mellett elsősorban Posewitz Tivadar és Telegdi Roth Lajos tevékenykedett. Feladatuk nagy felelősséggel járt, mert állami támogatást a mélyfúráshoz és a szénhidrogének kitermeléséhez csak a Földtani Intézet véleményezése alapján adtak.

Böckh Jánostól, 1908-ban id. Lóczy Lajos rendkívül nehéz gazdasági helyzetben vette át az intézet vezetését és ezzel együtt a nyersanyagkutatás irányítását. Böckh ugyan már 1902-től kezdve folyamatosan próbálkozott a Gyakorlati Geológiai Osztály felállításával, ez azonban végül csak Lóczynak sikerült. Az osztály feladatai közé tartozott többek között a kőolajterületek vizsgálata és kutatófúrások kijelölése is. Lóczy igazgatóságának idejére estek olyan fontos eredmények, mint például a kissármási gázmező feltárása, amely előtérbe állította az erdélyi szénhidrogén-kutatást.

Gratz Gusztáv miniszter látogatása egy erdélyi mélyfúrásnál, 1917 augusztusában. A képen balról jobbra: Rössler (?); Gratz Gusztáv; Grün (?); Böckh Hugó; (?). (MBFSZ gyűjteménye)

Az I. világháború alatt a gyakorlati kutatások is visszaestek, és a háború utáni munka is nehezen indult meg. Az elcsatolt területekkel együtt elveszített lelőhelyek miatt főként új nyersanyag-lelőhelyek felkutatásával foglalkoztak az intézet geológusai: elsősorban a szén- és a bauxitkutatás, a vasérc-előfordulások tanulmányozása, valamint az alföldi szénhidrogén-kutatás volt jelentős.

A közvetlen gazdasági jellegű kutatásokban nagy változást hozott Böckh János fiának, Böckh Hugónak az igazgatóvá történő kinevezése 1929-ben, az I. világháborút követő zűrzavaros esztendőök után. A pályája kezdetén inkább még elméleti irányultságú Böckh Hugó érdeklődése idővel az alkalmazott földtan felé fordult. 1910-ben a Pénzügyminisztérium elrendelte az Erdélyi-medence földgázmezőinek részletes kutatását, melynek vezetésével őt bízták meg. 1915–18-ban Horvát-Szlavónia területén, 1917-től a Dunántúlon, majd 1918-tól az Alföldön vezette a szénhidrogén-kutatásokat, amelyek során az ő javaslatára alkalmazták először az Eötvös-féle torziós ingát.

1921 februárjában kilépett az állami szolgálatból és a legnagyobb angol olajcég, az Anglo-Persian Oil Company Ltd. tanácsadójaként megkezdte nagyszabású külföldi expedícióit. A következő majd' 10 évben vezetett kutatást Perzsiában, Közép- és Dél-Amerikában, majd Albániában. Azért is esett rá a minisztérium választása, amikor az intézet következő igazgatóját keresték, mivel köztudott volt, hogy a gyakorlati kutatások szervezésében és irányításában rendkívül nagy tapasztalatot szerzett mind idehaza, mind külföldön. Böckh Hugó igazgatósága alatt lendültek fel igazán a hazai szénhidrogén-kutatások.

Babinszki Edit

(Megjelent az *Élet és Tudomány* 2019/30. számában.)